

Litteratur.

Blade af Laurids Skau's Livshistorie. Udgivne af hans
Broder Peder Skau Bukshave. Aarhus 1908.

Medens Hjort-Lorenzens gærning flere gange er bleven skildret paa udtømmende „vis, først af Laurids Skau senest af Johan Ottosen, har Laurids Skau mærkelig nok endnu ikke fundet sin historiker. For den, der tager dette arbejde op, vil de „Blade“, hans broder har udgivet, blive en kilde af første rang, ikke saameget dog til de ydre begivenheder som til forstaaelse af hele hans personlighed.

Den smukke lille bog bestaar af en udførlig selvbiografi skrevet 1860 og omfattende tiden før hans offentlige optræden i 1843. Hertil slutter sig en række kortfattede „Notitser af mit Liv fra 1843 til 1862“ og som tillæg den adresse, der af rigsdagsmænd i 1860 sendtes til det danske mindretal i den slesvigske stænderforsamling, hvis fører han jo var. Hovedinteressen samler sig naturligvis om det første stykke. Laurids Skau har her lagt sin indre udvikling aaben for alle. Først er der slægten. Den kunde føres o. 200 aar op i tiden, men gamle sagn meldte, at den nedstammede fra en af Claus Limbæk paa Tørnings 12 naturlige sønner og

altsaa hørte til hine „Bønderfamilier, der er ældre paa Gaardene end den oldenborgske Kongestamme paa Thronen.“

I Oldfars Stol min Oldmor sad
 o hun fortold
 mæ manne Ting, som æ skuld hovs
 o vel behold,

synger Karsten Thomsen fra Frøslev. Ogsaa her er det gennem en gammel oldemoder, at slægtens fortid træder drengen imøde. Stedse kom hun tilbage til stamsagnet, og hun paastod, at denne herkomst „medførte den Forpligtelse at være i Spidsen for Befolkningen, hver Gang Holsterne vilde trænge ind i Landet“. Det blev hendes arv til Laurids Skau. Gennem uddrag i bladene vil læserne huske den uhyggelig fantastiske, næsten romanagtig virkende skildring af den gamles dødsleje, hvor hun lyser forbandelse over drengen, hvis han glemmer den førstefødtes pligt til stedse at være i spidsen for folket i kampen mod Tyskerne, „thi Holsterne vilde nok bringe det dertil, at vi skulde slaaes med dem“. „Der gik Aar hen, da jeg ikke troede paa den gamles Historier; men atter og atter opdukkede de paany for min Sjæl, da mit Livs senere Begivenheder syntes at meddele dem Stadfæstelse“.

Allerede hos drengen sporer man meget af det, der særtegnede manden. En hidsig varmblodig natur med et aabent hjerte og en aaben haand, en vældig kamphane, der elskede kampen for dens egen skyld, der lod de smaa gaa i fred men som uden at tænke paa følgerne gik lige løs paa de store drenge, naar de

gjorde ham eller andre uret. „Overhovedet havde jeg den ejendommelige Egenskab stedse at være parat til Modstand mod de Stærkere og mod dem, der stode *over mig*“, siger han selv. Men samtidig var han et godt hoved, fuld af videbegærlighed og læselyst. Som 14aars dreng sad han i sneen og læste Sakse ved maanelys, tidlig brugte faderen ham som sin hjælper i sognefogdeembedet, og hos sin lærer, den bekendte degn Kloster, studerede han med iver dennes samling af procesakter og fik derved efterhaanden et indgaaende kendskab til det tyske retssprog, dette besynderlige kaudervælsk med dets stivnede former og isprængte latinske sætninger, som det saavist ikke var hvermands sag at raade.

Det var den af Uve Lornsen rejste bevægelse, der vakte hans politiske sands. Gennem præsten fik han fat paa den ledende tyske avis Kieler Correspondenzblatt, og det læste blev saa drøftet og vejjet i samtale med degnen. „Denne havde Mistanke til Foreningen med Holsteen. Han hadede Ridderskabet og Embedsstanden, hvilke han ansaae for Folkets Tyranner, og vi bleve snart enige om ikke at istemme det almindelige Skraal“. Han var dengang 17—18 aar. Gennem en farlig krise i 18—19 aars alderen modnedes han stærkt og blev klar over sig selv. Han følte sig misfornøjet i hjemmet og søgte derfor at faa sig en gaard; „fri“ sig en til vilde han dog ikke, uagtet hans chancer i den retning ingenlunde var ilde. Det blev dog alligevel saa at sige ved giftermaal, at han fik fod under eget bord, og yderst nøgternt fortæller han, hvorledes det gik til, at han som tyveaarig baade fik sig en gaard

og en kone, der dog var hele 12 aar ældre end han selv. Nogenlunde samtidig faldt den første sammen-træden af de slesvigske stænder og med den hans begyndende deltagelse i det offentlige liv, der snart skulde give hans navn klang, først hos hans egne, efter Skamlingsbankemøderne hos hele det danske folk.

M. M.

Hans Kau: Fra Kampen mellem Dansk og Tysk. Erindringer fra et Barnsdoms- og Ungdomsliv i Grænseegnene. Odense 1908.

Sønderjyden pastor Kau i Gadbjerg, der tidligere har udgivet en række gode folkelige bøger om Junggreen, pastor Svejstrup og Mørk-Hansen, har denne gang valgt at skrive om sig selv eller rettere at udgive i udviddet form nogle tidligere offentliggjorte skitser.

Hans første barneminde er klokkeringen ved Frederik VII's død. Han er altsaa saa nogenlunde jævn gammel med fremmedherredømmet, og med forf.s egne barndoms- og ungdomsoplevelser som midtpunkt bliver bogen da en oversigt over tiden 1864—84, kort og oversigtsmæssig paa nogle punkter, fyldigere paa andre f. ex. underhandlingerne om § V i 1867—68, om hvilke de fleste sikkert ved liden besked. Hvad der giver bogen størst betydning, er dog naturligvis hans egne minder. Det er selvsagt ikke store og verdenshistoriske begivenheder, der er oplevede af den lille fyr, der var saa slem til at komme for sent i skole, eller af den unge student, der maatte skjule sig de

besynderligste steder, naar gendsarmen var i farvandet. Men man faar gennem fortællingen om barndomslivet først hjemme i Brændstrup senere i Roager, hvor han kom i skole hos farbroderen, en mængde af den slags smaatræk, der gør tiden levende. Fornøjeligt og elskværdigt fortæller han om drengenes legen krig, hvor ingen vil være „Tysker“, om drillerierne mod gendsarmerne og de faa hjemmetyskere, befolkningens ubrødelige sammenhold mod gendsarmerne paa deres jagt efter optanter, demonstrationerne med Dannebrog og de danske farver o. l.

Og hvor er det ikke betegnende for Krügers hele stilling, naar drengen, der ved eksamen blev spurgt om, hvad den danske konge hed, nok saa frimodig svarede: Hans Krüger!

Rent historisk set vil skildringen af skolelivet faa blivende betydning. I modsætning til de fleste af embedsmændene aflagde lærerne jo gennemgaaende troskabseden til kong Wilhelm og beholdt saaledes deres stilling. Økonomiske hensyn var sikkert først og fremmest medvirkende hertil, men utvivlsomt har ogsaa adskillige ladet sig lede af mere ideelle bevæggrunde. „Jeg har som indfødt Slesviger altid følt det som min Pligt at blive paa min Post“, siger en af dem ud fra den samme tankegang, som fik biskop Hansen og de alsiskfødte danske præster til at holde ud. Navnlig i Tørninglen saa befolkningen fra først af ingenlunde med blide øjne paa dem, der aflagde eden. Man maatte jo vente, at løftet i art. V snart maatte blive opfyldt, og mente, at en massenedlæggelse kunde bringe Prøjserne i en slem knibe og paaskynde den lovede afstem-

ning. „„Hvordan vil de faa Embederne besat“, udtalte Fader, og han vedblev hele sit Liv at nære den Anskuelse, at hvis blot alle de danske Embedsmænd i 1867 havde nægtet Eden, saa havde vi for længe siden været danske igen. Derfor saa han altid lidt skævt til de Embedsmænd, der havde aflagt Eden“. Hvor er det ikke karakteristisk for datidens syn paa denne sag, naar godsinspektør Raunsøe fra Gram i et brev fra 1870 til Krüger skriver „om et par lærere, at de egentlig er danske mænd „endskønt de nok begge har aflagt Eden“¹⁾.

Ytringen gælder Juhl og Noiesen, udgivere af den bekendte, af regeringen i 1870 indførte læsebog, om hvilken Kau med rette siger, at den ikke havde mere med tysheden at gøre, end at den var samlet af et par prøjsiske embedsmænd; „jeg synes aldrig, at jeg har kendt nogen bedre dansk Læsebog“. Det varede jo heller ikke saa længe, inden stemningen slog om, og man fik øjnene op for, hvor megen betydning det havde, at netop lærerstanden i sin helhed var dansk.

Forf.'s skolegang faldt sammen med det første for- tyskningsforsøg gennem indførelsen af de 6 tyske timer i 1871. I Haderslev Vesteramt og Enklaverne fremkaldte dette megen røre hos befolkningen, og netop i hans fødeby Brændstrup gav harmen eller vel snarere frygten, for hvad der skulde komme efter, sig først af alle steder udslag i en i „Danevirke“ indrykket protest, der hurtig vandt almindelig tilslutning. Bortset fra de 6 timer og læsningen i den forhadte „fibel“

---

¹⁾ Morten Eskesen, Hans Krügers Saga. 4. udg. S. 245.

mærkedes dog intet til tyskeriet, selve aanden var absolut dansk. „Vi fik en saa grundig Undervisning i det danske Sprog baade mundtlig og skriftlig, som den gives i nogen Landsbyskole i Danmark, og jeg har for den Sags Skyld slet ikke nogensinde faaet den bedre“. I Skolestuen i Roager stod et skab med et dansk folkebibliothek, som bestyredes af læreren, og ligesom smaa-purkene i Brændstrup i selve skolestuen havde sunget den i sin tid saa velkendte vise om „Mikkel i Saksen“ og hans forsøg paa at slippe løs fra artikel V, saaledes sang man senere i Roager trøstigt danske fædrelands-sange. „„Den tapre Landsoldat“ turde vi vel ikke binde an med, men Sange som „Vift stolt paa Kodans Bølge“ og „Kong Kristian stod ved højen Mast“ kunde godt passere“. Det lyder snart sagt som et æventyr for den yngre slægt, men var den gang almindelig nok ikke blot her oppe ved grænsen, men ogsaa nede i Sundevad. Og med selve tyskundervisningen gik det smaat nok. Børnene var just ikke meget villige, og hvad lærerne angik, enten vilde de ikke eller kunde ikke for slet ikke at tale om dem, der hverken vilde eller kunde. De flestes sprogkundskaber var utvivlsomt grumme mangelfulde, og for at bøde herpaa sendtes de paa feriekursus til Tønder, til Segeberg eller til „gesinnungstüchtige“ kolleger sydpaa.

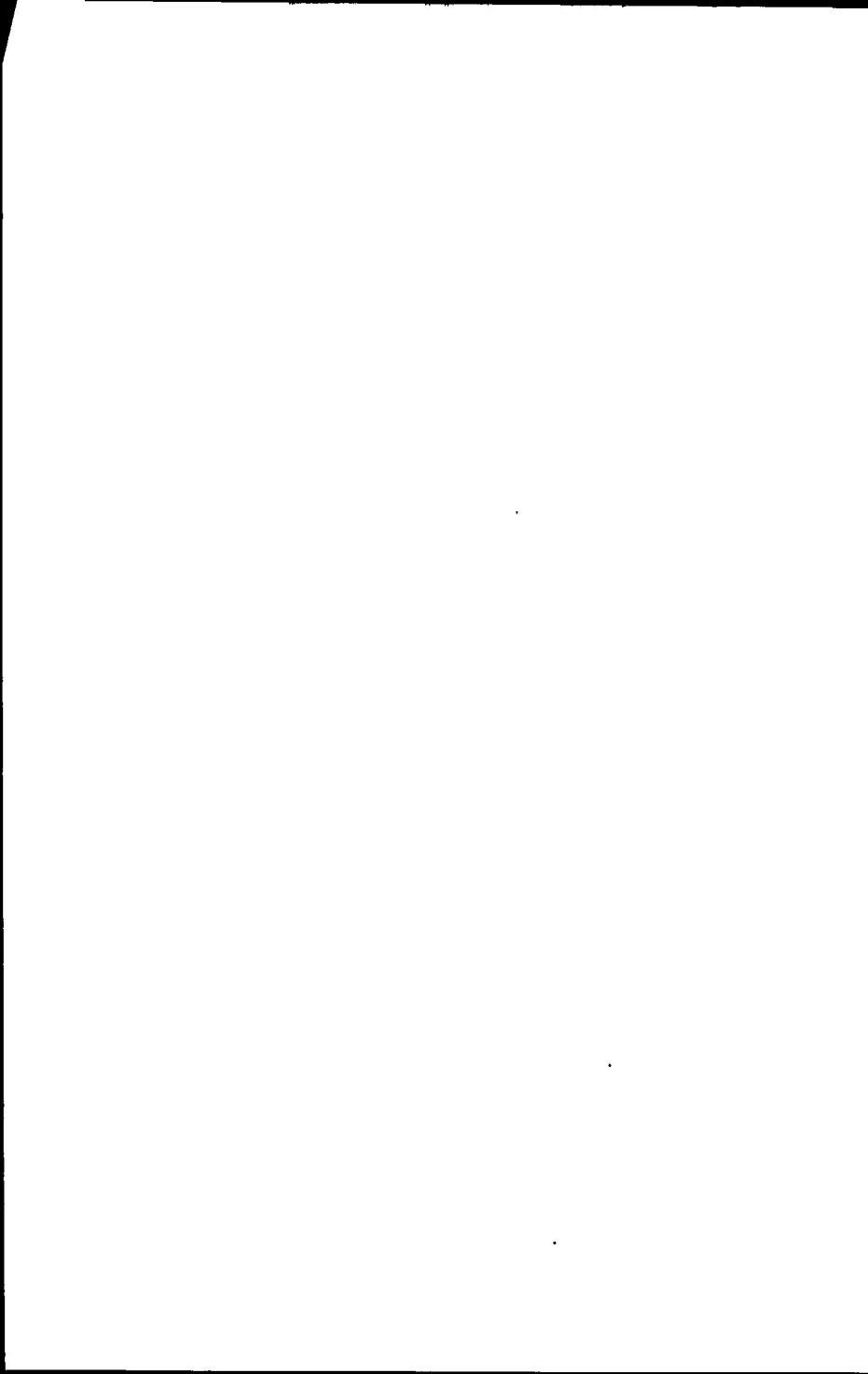
Pastor Kaus bog vil være god og fornøjelig læsning for de unge, der selv ikke har oplevet denne tid. Men gennem skildringen af livet i den nordslesvigske skole er den bleven noget mere, bleven et æreminde for denne nu vel snart uddøde slægt af gamle danske ærere, dygtige i deres gærning, tro mod deres folk.

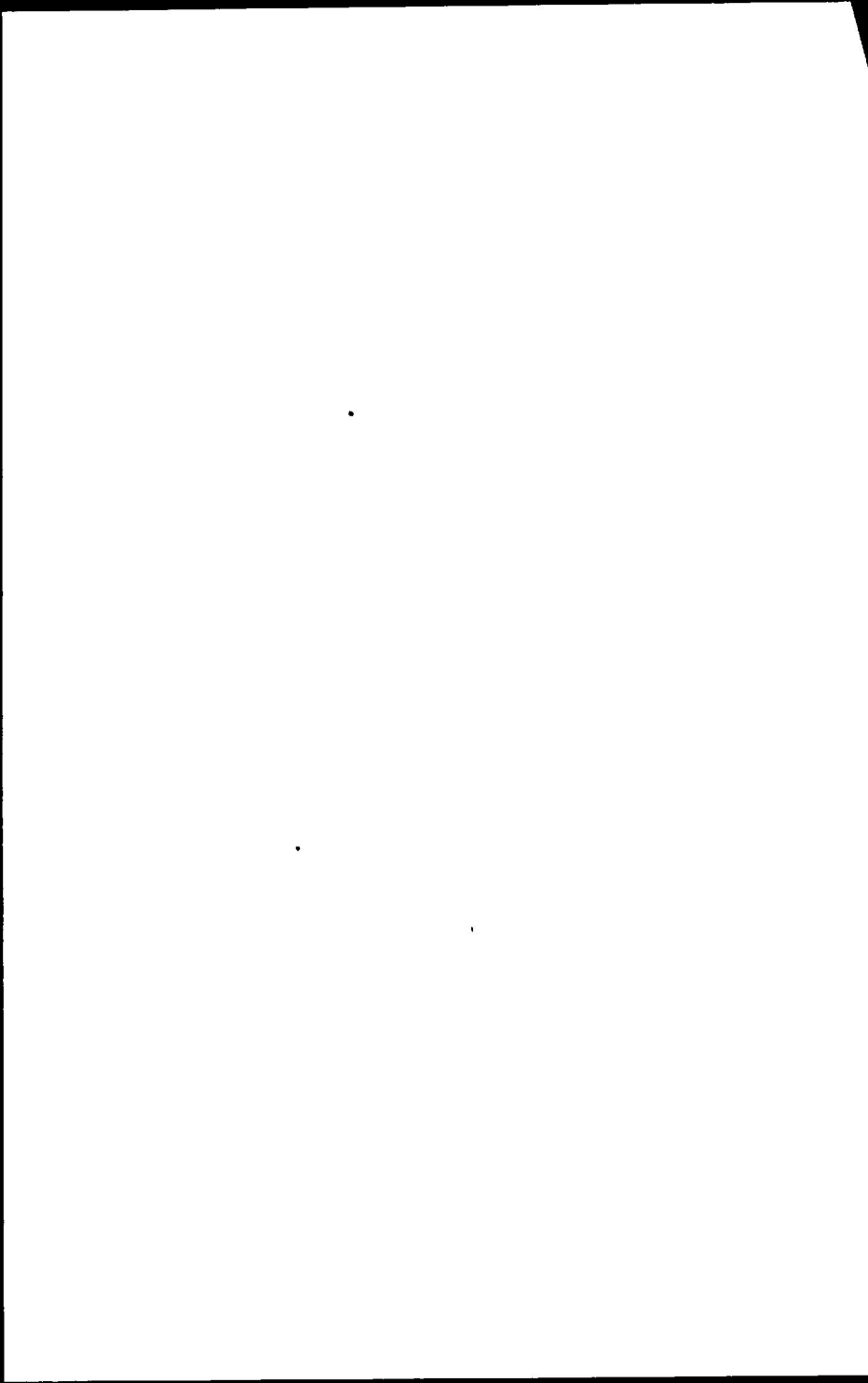
Fuldt ud har han ret, naar han siger: „Det var en Lykke for Danskheden i Nordslesvig, at de gamle Lærere fra den danske Tid blev siddende, thi de blev baade med og uden deres Villie en Hemske for Tyskens Fremskridt i Skolen gennem mange Aar. Havde en fortynningsdygtig Lærerstand straks været for Haanden, vilde man længe før have drevet Modersmaalet ud af Skolen. Nu blev man nødt til at gaa frem med Lempe.“

M. M.

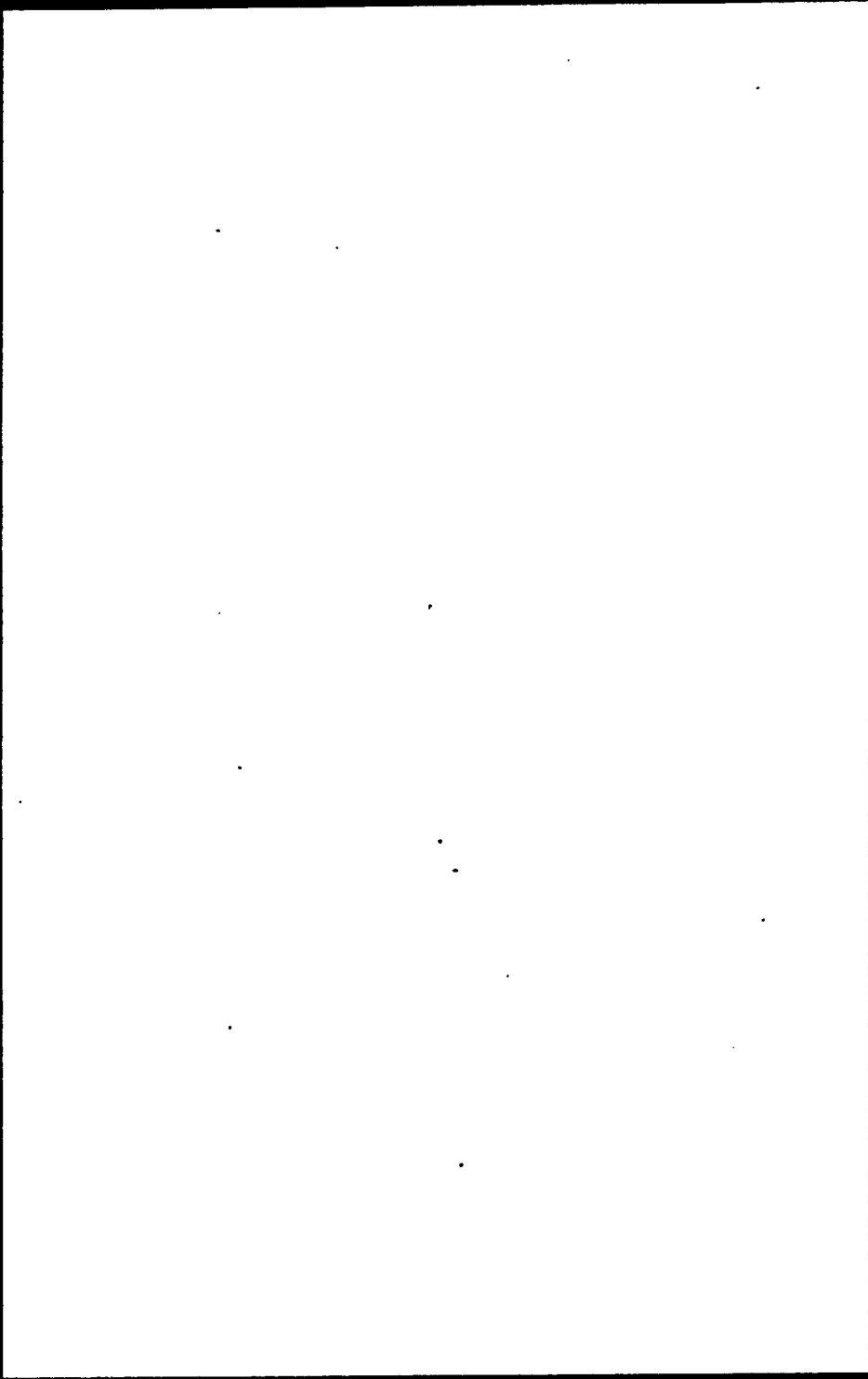

„Sønderjydske Aarbøger”

udgivne af

H. P. Hanssen-Norremølle, P. Skau og Nikolaj Andersen

begyndte at udkomme 1889 og har siden i en Række forskellige Bidrag skildret Slesvigs Historie, Land, Folk og Minder og har i politiske og statistiske Oversigter belyst Nordslesvigernes Kamp for Bevarelsen af dansk Sprog og Kultur.

„Sønderjydske Aarbøger“ vil som hidtil behandle alle nordslesvigske Spørgsmaal i videste Omfang, Historie og Politik, Sprog og Folkeminder, Naturforhold og Landøkonomi. De vil desuden bringe Skildringer af andre Nationalitetskampe i Fortid og Nutid og Drøftelse af saadanne Forhold, der direkte eller indirekte, staar i Forbindelse dermed.

„Sønderjydske Aarbøger“ udkommer to Gange aarligt i Hæfter paa tilsammen omtr. 20 Ark. Subskription modtages i alle Boglader i Slesvig, Danmark, Norge og Sverige og i Gyldendalske Boghandel, Hovedkommissionen for de tre nordiske Lande. Prisen er 4 Kroner Aargangen; for Medlemmer af danske Foreninger i Nordslesvig 3 Mark.

Indhold af II. Halvbind 1908.

J. B. Hoyer: De sproglige og nationale Tilstande paa Mellemslesvigs Højderyg ved det 20. Aarhundredes Begyndelse	Side 165	197
H. R. Hiort-Lorenzen: Krüger i Berlin (Sluttet)	„ 198	270
Kammerherre Rosens Optegnelser fra Flensborg 1864	„ 271	302
Thade Petersen: Det danske Aarsnøde 1908	„ 303—309	
M. M.: Litteratur	„ 310—317	

Ansvarhavende: Nikolaj Andersen, Aabenraa.